

ЧОЛГУ ИЖРОЧИЛИГИ МАШҒУЛОТЛАРИНИНГ ТАШКИЛИЙ ТУЗИЛИШ ХУСУСИЯТЛАРИ ВА МАШҒУЛОТЛАР МАЗМУНИ

Эрмат Файзуллаев Мажидович,
ЖДПИ “Муסיкий таълим” кафедраси
доценти в/б, педагогика фанлари номзоди

Аннотация: Баркамол авлод тарбиясида муסיқанинг ўрни бекиёсдир. Муסיқа бошқа санъат турларидан фарқли равишда, у инсоннинг энг нозик туйғуларини, хис-ҳаяжонини, инсондаги бой эмоция захираларини ишга солишга қодир мўжизали воситадир. Ушбу мақола мазмунида муסיкий таълим йўналишларида чолғу ижрочилиги машғулотларининг ташкилий тузилиш хусусиятлари ва муסיқа асарлари устида ишлашнинг ўзига хос методик жиҳатлари юзасидан фикр-мулоҳазалар билдирилди.

Аннотация: Музыка имеет большую роль в воспитании гармонически развитого поколения. В отличие от других видов искусства музыка пробуждает самые глубокие чувства и эмоций человека. В этой статье раскрываются особенности организационной структуры занятий инструментального исполнения в направлениях музыкального образования и своеобразные методического стороны работы над музыкальными произведениями.

Annotation: Music plays an important role in upbringing harmoniously developed generation. Unlike other types of art music brings out deep feelings and emotions in us. This article discusses specifics of organizational structures of lessons taught instrumental performance, and originality of methodological aspects of musical production.

Калит сўзлар: муסיқа, муסיқа асари, муסיқа тинглаш, чолғу ижрочилиги, ансамбль, куй, ритм, штрих, жанр, эстетик тарбия, дид, техник ижро, бадий ижро.

Ключевые слова: музыка, музыкальное произведение, музыкальный слух, инструментальное исполнение, ансамбль, ритм, жанр, эстетическое воспитание, вкус, техническое исполнение, художественное исполнение.

Key words: music, musical composition, ear for music, musical execution, ensemble, rhythm, genre, aesthetic education, taste, technical execution, artistic execution.

Муסיкий таълим йўналишида таълимнинг узлуксизлигини таъминлаш ўзига хос муҳим аҳамиятга эга. Аввало бошланғич, умумий ўрта таълим мактаблари 1-7 синф муסיқа маданияти фанларидаги муסיқага қобилияти бор ўқувчиларни болалар муסיқа ва санъат мактабларига жалб этиш (албатта мактабидаги дарсидан кейин) кўзланган мақсадга эришишда, келажакда

музыка таълими бўйича етук мутахассисларни (кадрларни) тайёрлашни кафолатлайди. Болалар музыка ва санъат мактабидан кейин эса санъат коллежлари ва олий ўқув юртларининг музыка (санъат) факультетларини тамомлаган бўлажак музыка ўқитувчиларининг нота ўқиш, чолғу ижрочилиги маҳоратлари мустаҳкам шаклланади.

Музыка асарлари устида ишлашни шакллантириш ишлари ўқувчиларни музикаий қизиқиш ва қобилиятларини ривожига ижобий таъсир кўрсатиш билан бир қаторда уларни музикаий – назарий саводхонлигини ўсишига, музикани идрок этиш, унга тавсиф бериш, таҳлил қилиш, ижрочилик маҳоратлари такомиллашувига ҳам катта ёрдам беради.

Музикаий таълим йўналишида чолғу ижрочилигини ташкил этилиши ва улардаги машғулотларни ўқув ишларининг табиий давомига айлантиришнинг реал имкониятлари мавжуд. Чунки, масалан рубоб чолғу созини чалишга ўргатишда ўз-ўзидан назарий маълумотларга таянишга мажбур бўламиз. Усиз ансамблга бирлашган ўқувчиларни бир текис ва бир хил (бир-бирига яқин даражада) чалиш даражасига олиб келиш ғоят мушкул.

Бу ўринда ритмни аниқ ифодалаш (санок), рубоб пардаларида товушлар жойлашиши, медиатор зарблари, товуш чўзими-саналиши билан, турли оҳанг ҳосил қилиш (акцент), тремоло, лига, лигато, стаккато каби штрихларни ўзлаштиришни, музыка характерини ифодалаш учун темп, динамик туслар ҳақида аниқ билимлар заҳирасига эга бўлишлик табиий зарурат ҳисобланади.

Бу эса ўз-ўзидан музыка дарсларида ўтилган назарий материалларни чуқурроқ ўзлаштиришга имконият яратади. Музыка машғулотлари иши яхши қўйилган ҳолатда ўқувчилар бошқа ўртоқларига кўра кўпроқ музыка билан машғул бўлишади ва кўпроқ машқ қилишади. Бу эса, уларни музыка саводи, музыка тинглаш, хор бўлиб куйлаш фаолиятларида ҳам нисбатан муваффақиятли иштирок этишлари ва ўз билимларини намоёниш этишларига олиб келади.

Музыка асбобида чалиш, жўрнавозлик қилиш, бошқаларни эшитиш, биргаликда чалиш, бошқаларни ижросини кузатиш, ўқитувчининг амалий кўрсатмаларини бажариш, кузатилган камчиликларни биргаликда тугатиш, соз, ансамблликка риоя қилиш буларнинг барчаси қатнашчи – ўқувчиларни музикаий хотираси, ижрочилик қобилиятларини ривожланишига катта таъсир кўрсатади.

Ансамбль қатнашчилари рубоб чалишнинг элементар қоидалари, талаблари, унсурларини теранли даражада эгаллаб олганларидан сўнг улар ўзларига берилган топшириқларни мустақил бажариш, асарларни ўрганиш борасидаги ўқитувчи (раҳбар) кўрсатган йўл-йўриқларни эслаб, ўзи мустақил

равишда ўрганишлари, ижрочилик техникаси, малакаларини такомиллаштириб боришлари мумкин.

Ансамбль иштирокчилари турли жанр, характердаги ўзбек халқ куйлари, замонавий композиторларнинг болаларга атаб ёзган куй – кўшиқларини, қардош халқлар, чет эл композиторлари ва халқ мусиқа ижодиётига мансуб асарларни ўрганишлари жараёнида уларнинг мусиқий дунёқараши ва тафаккури ҳам ривожланиб боради.

Ансамбль иштирокчилари билан вақти-вақтида турли халқ, классик, айрим композиторлар асарларини тинглашни ташкил этиш, концертларга бирга бориш, турли тадбирларга қатнашиш, ижродан сўнг ютуқ ва муваффақиятларни муҳокама қилиш уларни чолғу ижрочилигини мукаммал эгаллашга бўлган маъсулиятни оширади, уларни интизомли бўлишга одатлантиради ва бошқа фанлардан ҳам яхши ўзлаштиришларига замин яратади.

Маълум бир асарни ўрганишдан олдин уни тинглаш, сўнгра бу асар ҳақида ўқувчиларни таассуротларини ўртоқлашиш, ўқитувчининг тушунтириш сўзлари, қисқача шарҳлар, суҳбатлар асарларни мазмуни, жанри, тузилиши, характери, куйи (мелодия), ритми, гармонияси ҳақида тўғри тасаввурга эга бўлиш имконини беради. Бу санъатга ҳақиқий қизиқиш ва унга боғланиб қолиш ҳамда эстетик тарбиянинг ўзидир.

Мусиқий таълим йўналиши, мусиқа мактаби чолғу ижрочилиги ва ансамбли ёки ҳаваскорлик тўғараклари ўз мақсад ва моҳиятига кўра куйидаги вазифаларни ўз ичига олади:

- ўқувчиларни ғоявий эстетик тарбиялаш;
- ўқувчиларни мусиқий қизиқиш ва қобилиятларини руёбга чиқариш, куйлаш ва ижрочилик маданиятини ривожлантириш;
- ансамблда ижро этиш, жамоа бўлиб куйлашга ўргатиш;
- машғулотлар жараёнида дарсда олинган билим ва малакаларни мустаҳкамлаб бориш;
- қатнашчиларни бадиий ижро маҳоратини ошириш, ўқувчиларни концерт ижрочилик фаолиятига тайёрлаш.

Мусиқа асарлари устида ишлашнинг ўзига хос методик жиҳатлари:

1. Мусиқа асарлари устида ишлашда мусиқа эшитиш ва мусиқа тинглашнинг бир-биридан фарқланишини ажратиб олиш ва мусиқани аналитик таҳлил қилиб ўрганиш ҳақидаги манбааларни ўрганиш;

2. Мусиқа тинглаш дастурига ўзбек халқига мансуб бўлган энг нодир мумтоз мусиқа асарлари киритилса. Ўқувчиларнинг дидини шу томонга бурилса;

3. Миллий оҳанглардан йироқ “умумий маданият” намунаси деб ном олган мусиқий асарларнинг асорати ўспиринларга тушинтирилса;

4. Чолғу ижрочилиги жараёнини ташкил қилишда ўқувчиларнинг психологик хусусиятлари ҳисобга олиниб иш тутилса;

5. Чолғу ижрочилигида ўқувчиларини мусиқа тинглашга ўргатиш имкониятлари ўрганилиб, бунда янги-янги услублардан фойдаланиш ишлари йўлга қўйилса.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Ш.М.Мирзиёев. Буюк келажакимизни мард ва олийжаноб халқимиз билан бирга курашимиз. Т.Ў.2017.

2. Қ.Мамиров. Мусиқа воситасида ёшларни ахлоқий-эстетик маънавият руҳида тарбиялаш //Мусиқий таълим ва маънавият. Респ. Илмий-назарий конф.мат.тўплами. – Т.: Низомий ном. ТДПУ, 1998. – 3-5- б.

3.Ф.Н.Халилов. Дидактические основы инструментально-исполнительской подготовки будущих учителей музыки: Автореф.дисс. ... докт.пед.наук. – Т.: 2006. – 48 с.

4. Э.М.Файзуллаев “Бўлажак мусиқа ўқитувчилари бадиий дидини шакллантиришда ўзбек мумтоз мусиқаси имкониятларидан фойдаланиш” (методик қўлланма). Тошкент – 2008.

5. Н.Ҳасанова. Ўзбек миллий мусиқа мероси тараққиётида хотин-қизларнинг ўрни. Актуальный вызовы современной науки. IX халқаро илмий амалий конференция. 26-27 январь 2017 йил.